

Θέμα: Συμπληρωματικές οδηγίες για τη διαχείριση της ύλης της Ιστορίας της Ε΄ τάξης του Δημοτικού σχολείου

Οι οδηγίες για την Ε΄ τάξη του Δημοτικού σχολείου για το σχολικό έτος 2019-20 διαρθρώνονται ανά Ενότητα και Κεφάλαια σύμφωνα με το σχολικό εγχειρίδιο: «Ιστορία Ε΄ Δημοτικού- Στα βυζαντινά χρόνια» των κ.κ. Γλεντή, Μαραγκουδάκη, Νικολόπουλου και Νικολοπούλου στηριζόμενες στο «Πρόγραμμα Σπουδών του μαθήματος της Ιστορίας στις Γ΄, Δ΄, Ε και ΣΤ΄ τάξεις του Δημοτικού Σχολείου» (Υ.Α. αριθμ. 195694/Δ1/2018-ΦΕΚ 5222/Β/21-11-2018).

Για την αποτελεσματικότερη διδασκαλία του μαθήματος προτείνεται:

- **Εμπλουτισμός της διδασκαλίας με ενδεικτικές δραστηριότητες από το Πρόγραμμα Σπουδών (ΦΕΚ 5222/Β/21-11-2018)**

Με την αξιοποίηση ενδεικτικών δραστηριοτήτων από το Πρόγραμμα Σπουδών μπορεί να αναδειχθεί η φιλοσοφία του μαθήματος και να δοθεί η δυνατότητα στους/στις εκπαιδευτικούς για αυτενέργεια και εμπάθυση στις σχετικές θεματικές.

- **Χρόνος διαχείρισης της ύλης ανά Ενότητα και Κεφάλαιο**

Ο προτεινόμενος χρόνος για τη διαχείριση της ύλης είναι ενδεικτικός. Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να διαμοιράσουν και να διαχειριστούν τον χρόνο για τη διδασκαλία του μαθήματος ανάλογα με τη σύνθεση της τάξης/ σχολείου/ ευρύτερου κοινωνικού περιβάλλοντος, τα ενδιαφέροντα των μαθητών/μαθητριών και τη μαθησιακή τους ετοιμότητα.

- **Ενίσχυση της βιωματικής/διερευνητικής προσέγγισης - Εμπλουτισμός της ύλης με θεματικούς φακέλους**

Προτείνεται ο εμπλουτισμός της ύλης του μαθήματος με θεματικούς φακέλους για την ενίσχυση της βιωματικής/διερευνητικής προσέγγισης. Ειδικότερα προτείνεται η υλοποίηση ενός Σχεδίου Εργασίας με θέμα: «Πρόσκληση σε Βυζαντινό Γεύμα».

Για τον σκοπό αυτό στις παρούσες οδηγίες επισυνάπτεται ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ με τον θεματικό φάκελο με θέμα: «Πρόσκληση σε Βυζαντινό Γεύμα». Οι εκπαιδευτικοί μπορούν να αξιοποιήσουν τον θεματικό Φάκελο προκειμένου να υποστηρίξουν την επίτευξη των διδακτικών στόχων της οικείας ενότητας.

Επιπλέον, οι εκπαιδευτικοί κατά την κρίση τους, θα μπορούσαν να εκπονήσουν θεματικούς Φακέλους σε άλλα θέματα τα οποία περιλαμβάνονται στο Πρόγραμμα Σπουδών όπως: «Υπάρχουν κι άλλοι: Γυναίκες, παιδιά και δούλοι», «Αυτοκράτορας και λαός στο Βυζάντιο» κ.ά.

Ακολουθούν αναλυτικές οδηγίες για τη διαχείριση της ύλης ανά ενότητα και κεφάλαια του σχολικού εγχειριδίου:

Ε΄ Τάξη	
Περιεχόμενα	Οδηγός Εκπαιδευτικού
<p>Ενότητα Α΄: Οι Έλληνες και οι Ρωμαίοι (4 διδακτικές ώρες)</p> <p>1. Κεφ. 1^ο: Οι Ρωμαίοι κυβερνούν τους Έλληνες και Κεφ. 3^ο: Η ρωμαϊκή αυτοκρατορία, μία υπερδύναμη του αρχαίου κόσμου (2 ώρες)</p>	<p>Η πρώτη ενότητα προτείνεται να διδαχτεί σε 3 διδακτικές ώρες και να δοθεί ιδιαίτερη έμφαση στο κεφ. 2, που παρουσιάζει και τα πρώτα στοιχεία που οδηγούν στη μετέπειτα δημιουργία της Βυζαντινής αυτοκρατορίας. Το κεφ. 1 έχει ήδη διδαχτεί στην τελευταία ενότητα της Ιστορίας της Δ΄ Δημοτικού, το κεφ. 3 θα αποτελέσει ξεχωριστό μέρος ενότητας διδασκαλίας της καθημερινής ζωής στα ρωμαϊκά και βυζαντινά χρόνια, ενώ το κεφ. 4, θα διδαχτεί σε βάθος στην Ιστορία του Γυμνασίου όπου τα γεγονότα που οδήγησαν στην «κοσμοκρατορία» της Ρώμης αναλύονται διεξοδικά.</p> <p><u>A. Βιβλίο Μαθητή</u> Προτείνεται να αξιοποιηθούν οι πηγές του 1^{ου} κεφ, καθώς και οι πηγές 2 και 4 του 3^{ου} κεφαλαίου, όπου οι μαθητές/τριες μπορούν να αντιληφθούν με τη βοήθεια του εκπαιδευτικού το μέγεθος και τη δύναμη της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u> Από το 3^ο κεφ. προτείνεται η δραστηριότητα 4. Η Εγνατία οδός μπορεί να γίνει και θέμα διαθεματικού project τοπικής Ιστορίας για τα σχολεία της Βόρειας Ελλάδας την οποία διατρέχει η οδός.</p> <p>Επιπλέον, χρησιμοποιώντας την ανακαλυπτική και δημιουργική μάθηση και τη μέθοδο project -στο πλαίσιο της επίτευξης των στόχων και της φιλοσοφίας του Προγράμματος Σπουδών-για μία πρώτη εξοικείωση με βασικά στοιχεία της Ρωμαϊκής ιστορίας και του ρωμαϊκού πολιτισμού προτείνονται οι παρακάτω ενδεικτικές δραστηριότητες:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Κατασκευή ιστορικής χρονογραμμής, στην οποία καταγράφονται γεγονότα-σταθμοί και σημαντικά πρόσωπα της αυτοκρατορικής περιόδου της Ρώμης. -Παρατήρηση στον χάρτη και ορισμός της εδαφικής επικράτειας του ρωμαϊκού κράτους. Εντοπισμός της θέσης της Ελλάδας ως ρωμαϊκής επαρχίας και των κυριότερων πόλεων της περιόδου. Αξιοποίηση διαδικτύου ή λογισμικού ιστορικών χαρτών με σκοπό την προβολή των φάσεων της εδαφικής

<p>2.Κεφ. 2^ο: Οι Έλληνες «κατακτούν» τους Ρωμαίους με τον πολιτισμό τους (2 ώρες)</p>	<p>διεύρυνσης του ρωμαϊκού κράτους.</p> <p>-Σύνταξη καταλόγου με τους λαούς και τα έθνη που κατοικούσαν στην ρωμαϊκή επικράτεια. Χαρτογράφηση των θρησκειών. Σύγκριση με τον σύγχρονο χάρτη των κρατών και των θρησκειών στην ίδια επικράτεια.</p> <p>-Δημιουργία ψηφιακής συλλογής με ρωμαϊκά τεχνικά έργα (φωτογραφίες και σχεδιαστικές αναπαραστάσεις).</p> <p>- Ως μελέτες περίπτωσης προτείνεται να εξεταστούν πόλεις στην Ελλάδα στις οποίες διασώθηκαν πολλά κατάλοιπα από τη ρωμαϊκή εποχή όπως η Θεσσαλονίκη, οι Φίλιπποι, η Νικόπολη, το Δίον, η Αθήνα, η Πάτρα, η Κόρινθος, το Άργος, η Κνωσός κ.ά.</p> <p>-Έρευνα και εντοπισμός από ομάδες μαθητών (σύμφωνα με την περιοχή που διαμένουν) ρωμαϊκών μνημείων όπως υδραγωγεία, τείχη, αψίδες, θέατρα και άλλα μνημεία, καταγραφή των στοιχείων ταυτότητάς τους και κατόπιν συζήτηση στην τάξη. Εναλλακτικά, η έρευνα είναι δυνατόν να γίνει με περιήγηση στο διαδίκτυο, αξιοποίηση σχετικών ιστοσελίδων και παρουσίασή τους στην τάξη.</p> <p><u>A. Βιβλίο Μαθητή</u></p> <p>Προτείνεται να δοθεί έμφαση στις εικόνες και στα παραθέματα 1, 2 και 3 του δευτέρου κεφαλαίου, όπου τονίζονται τα κοινά σημεία ελληνικού και ρωμαϊκού πολιτισμού.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u></p> <p>Προτείνεται να δοθεί έμφαση στην 4η δραστηριότητα, με την οποία οι μαθητές/τριες μπορούν να ανακαλύψουν την ιδιαίτερη όσμωση ελληνικού και ρωμαϊκού πολιτισμού μέσα από τα μνημεία, χρησιμοποιώντας την ανακαλυπτική και δημιουργική μάθηση και τη μέθοδο project.</p> <p>Για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων και σύμφωνα με τη φιλοσοφία του Προγράμματος Σπουδών, προτείνονται οι παρακάτω ενδεικτικές δραστηριότητες:</p> <p>-Δημιουργία συγκριτικού πίνακα με ονόματα και εικόνες αρχαίων ελληνικών και ρωμαϊκών θεών (π.χ. Δίας/Ζευς-Zeus, Αθηνά-Minerva, Άρτεμις-Diana,</p>
---	---

<p>Το Κεφ. 4: Η καθημερινή ζωή στην αρχαία Ρώμη Προτείνεται να προσεγγιστεί στην νέα Ενότητα Z: «Παιδεία και Πολιτισμός στο Βυζάντιο» (βλ. Ενότητα Z)</p>	<p>Άρης-Mars, Αφροδίτη-Venus).</p> <ul style="list-style-type: none"> - Συζήτηση για τις ομοιότητες και τις διαφορές της δημοκρατίας της Ρώμης με τη δημοκρατία της αρχαίας Αθήνας. -Μελέτη περίπτωσης «ο Οκταβιανός Αύγουστος»: Οι μαθητές-τριες/τριες αναζητούν στο διαδίκτυο αγάλματα-ανδριάντες του Οκταβιανού Αυγούστου, τα συγκρίνουν με αγάλματα Ελλήνων θεών και συζητούν για το τι επιδίωκε ο Οκταβιανός παραγγέλλοντας τέτοιου είδους αναπαραστάσεις του εαυτού του. -Παρατήρηση αρχαιοελληνικών και ρωμαϊκών γλυπτών, εντοπισμός και καταγραφή ομοιοτήτων και διαφορών. -Διαθεματική Δραστηριότητα -Επέκταση: «Ληλασία και μεταφορά ελληνικών έργων τέχνης από τους Ρωμαίους στην Ιταλία». Συζήτηση για τις αρνητικές αλλά και για τις θετικές πλευρές του φαινομένου. (Είναι σημαντικό να ληφθεί υπόψη ότι οι Ρωμαίοι αφενός απογύμνωσαν τις ελληνικές πόλεις από πολύτιμα έργα της πολιτιστικής τους κληρονομιάς, αφετέρου όμως θαύμασαν τον ελληνικό πολιτισμό, τον μιμήθηκαν και τον διέδωσαν σε όλη την επικράτεια, ενώ πολλά ελληνικά κλασικά γλυπτά θα ήταν άγνωστα σήμερα, αν δεν υπήρχαν τα ρωμαϊκά τους αντίγραφα π.χ. ο Δισκοβόλος του Μύρωνα και ο Δορυφόρος του Πολυκλείτου). -Δημιουργία καταλόγου φωτογραφικής συλλογής και Έκθεσης με κτίρια του 19^{ου} και του 20^{ου} αιώνα από όλο τον κόσμο, τα οποία είναι εμπνευσμένα από αρχαία ελληνικά και ρωμαϊκά κτίρια (π.χ. πύλη του Βραδεμβούργου στο Βερολίνο, Βρετανικό Μουσείο στο Λονδίνο, Καπιτώλιο στην Ουάσινγκτον). Οι φωτογραφίες θα συνοδεύονται από τα στοιχεία ταυτότητας του έργου (όνομα κτιρίου, χρόνος κατασκευής, αρχιτέκτονας και χορηγός, χρήση, σύντομη περιγραφή).
---	--

<p>Ενότητα Β': Η Ρωμαϊκή αυτοκρατορία μεταμορφώνεται (4 διδακτικές ώρες + 1 για Επανάληψη)</p> <p>1. Κεφ. 5°: Μεγάλες αλλαγές στη διοίκηση της αυτοκρατορίας (1 ώρα)</p> <p>2. Κεφ. 6°: Μία νέα πρωτεύουσα, η Κωνσταντινούπολη & Κεφ. 7°: Η Κωνσταντινούπολη</p>	<p>Η δεύτερη ενότητα προτείνεται να διδαχτεί σε 4 ώρες με ιδιαίτερη έμφαση στα γεγονότα εκείνα που μετασχημάτισαν τη Ρωμαϊκή αυτοκρατορία σε Βυζαντινή με κέντρο την Κωνσταντινούπολη. Στο 5ο κεφάλαιο έμφαση μπορεί να δοθεί στην ανάδειξη του ρόλου του Μεγάλου Κωνσταντίνου και στο διάταγμα των Μεδιολάνων, ενώ τα κεφ. 6, 7 και 10 μπορούν να διδαχτούν μαζί, καθώς αναδεικνύουν τα βασικά χαρακτηριστικά, τον χαρακτήρα και την αναγκαιότητα της νέας πρωτεύουσας.</p> <p>Τα κεφ. 8 και 9 προτείνεται να διδαχτούν μαζί με έμφαση στα γεγονότα και στα χαρακτηριστικά εκείνα που διαμόρφωσαν τελικά τον χριστιανικό χαρακτήρα του ανατολικού ρωμαϊκού κράτους αλλά και συνέβαλαν στην επιβίωσή του και τη μετεξέλιξή του σε αυτό που εκ των υστέρων ονομάστηκε βυζαντινή αυτοκρατορία.</p> <p>Τα κεφ. 11 και 12 προτείνεται να διδαχτούν σε ξεχωριστές ενότητες διδασκαλίας με θέμα: Παιδεία και Πολιτισμός στο Βυζάντιο, Η καθημερινή ζωή στη Ρώμη και στο Βυζάντιο.</p> <p><u>A. Βιβλίο Μαθητή</u> Προτείνεται να αξιοποιηθεί το παράθεμα 1 και να δοθεί έμφαση στα γεγονότα που οδήγησαν στην υπογραφή του διατάγματος των Μεδιολάνων και στην ανάδειξη της μονοκρατορίας του Κωνσταντίνου.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u> Προτείνονται η 3η δραστηριότητα, που καλλιεργεί την ενσυναίσθηση των μαθητών/τριών μέσα από δραστηριότητες καλλιτεχνικής έκφρασης και κυρίως η 4η, που μπορεί να συνδεθεί με τη διαχρονικότητα του φαινομένου της μετακίνησης των πληθυσμών και το σύγχρονο προσφυγικό ζήτημα.</p> <p><u>A. Βιβλίο μαθητή</u> Στα κεφ. 6, 7, 10 προτείνεται η αξιοποίηση των εικόνων-πηγών και ιδιαίτερα των 1, 4 από το κεφ. 6, των 1, 3 από το κεφ. 7 και των 1, 2, 4 από το κεφ.</p>

<p>οχυρώνεται και στολίζεται με έργα τέχνης & Κεφ. 10^ο: Το παλάτι, ο Ιππόδρομος και οι Δήμοι (2 ώρες)</p>	<p>10 σε συνδυασμό και αντιπαράθεση με σύγχρονες φωτογραφίες της Κωνσταντινούπολης. Από τα παραθέματα- κείμενα προτείνονται το 3^ο από το κεφ. 6, το 2^ο και το 4^ο από το κεφ. 7 και το 4^ο από το κεφ. 10, που παρουσιάζουν την εικόνα της νέας πρωτεύουσας και μπορούν να συγκριθούν με σύγχρονες φωτογραφίες της Κωνσταντινούπολης.</p> <p><u>Β. Τετράδιο Εργασιών</u></p> <p>Από το κεφ. 6 προτείνεται η εργασία 5 που προωθεί την ενεργητική και συμμετοχική μάθηση. Από το κεφ. 7 προτείνονται οι δραστηριότητες 1 και 3 σε συνδυασμό με αξίες της σημερινής εποχής όπως η ανεκτικότητα στις διαφορετικές θρησκείες αλλά και το σύγχρονο φαινόμενο των μετακινήσεων των πληθυσμών. Επιπλέον, κατά την επεξεργασία του 6^{ου} και 7^{ου} κεφαλαίου από το τετράδιο εργασιών – στο πλαίσιο της επίτευξης των στόχων και της φιλοσοφίας του Προγράμματος Σπουδών- προτείνονται οι παρακάτω ενδεικτικές δραστηριότητες.</p> <p>-Επισήμανση σε χάρτη των πρώτων μεταχριστιανικών αιώνων της θέσης της Κωνσταντινούπολης. Συζήτηση για τα πλεονεκτήματα (ή και τα μειονεκτήματα) αυτής της επιλογής σε διάφορους τομείς.</p> <p>-Παιχνίδι ρόλων: Οι μαθητές/τριες υποδυόμενοι τον Κωνσταντίνο και τους αξιωματούχους του συζητούν κατά τη διάρκεια σύσκεψης τα πλεονεκτήματα και τα μειονεκτήματα της ίδρυσης της νέας πρωτεύουσας στο Βυζάντιο. Η προετοιμασία της συζήτησης προτείνεται να περιλαμβάνει την αξιοποίηση δευτερογενών ιστορικών πηγών και τη χρήση χάρτη της ευρύτερης περιοχής της Μεσογείου, στον οποίο θα σημειώνονται τα κράτη, οι επιδρομές, οι χερσαίοι και οι θαλάσσιοι δρόμοι.</p> <p>Από το κεφ. 10 προτείνονται η εργασία 2, που μπορεί να αξιοποιηθεί στο πλαίσιο της τοπικής ιστορίας, η εργασία 3, που αναδεικνύει τη σύνδεση παρόντος και παρελθόντος ως προς την καθημερινή ζωή και η εργασία 4, που μπορεί να αποτελέσει αφορμή για εργασία- project σχετικά με τα διάφορα ελληνικά έργα τέχνης τα οποία βρίσκονται μακριά από τον τόπο τους. Επίσης, ενδεικτικά προτείνονται οι παρακάτω δραστηριότητες:</p> <p>-Επεξεργασία και συζήτηση πρωτογενών και</p>
---	--

<p>3. Κεφ. 8^ο: Ο χριστιανισμός γίνεται επίσημη θρησκεία & Κεφ. 9^ο: Η αυτοκρατορία χωρίζεται σε ανατολική και δυτική (1 ώρα)</p> <p>Τα Κεφ. 11: Η καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο & Κεφ. 12. Η εκπαίδευση στο Βυζάντιο</p>	<p>δευτερογενών πηγών και παρουσίαση των αγώνων που διεξάγονταν στον βυζαντινό υπόδρομο.</p> <p>-Σχολιασμός συνθημάτων υπέρ των βυζαντινών δήμων στον υπόδρομο, όπως παρουσιάζονται σε γραπτές και εικονιστικές πηγές (αυτοσχέδιες εγχαράξεις σε αντικείμενα, μνημεία).</p> <p>-Παρατήρηση εικονιστικών πηγών με θέμα τα πανηγύρια και τις θρησκευτικές γιορτές στο Βυζάντιο, ανάδειξη του τρόπου εορτασμού τους και σύγκριση με τις αντίστοιχες εκδηλώσεις σήμερα.</p> <p><u>A. Βιβλίο μαθητή</u></p> <p>Προτείνονται τα παραθέματα που τονίζουν την αξία της ανεξιθρησκίας (παράθεμα 4^α από το κεφ. 8) και τον ελληνικό χαρακτήρα του βυζαντινού κράτους (παράθεμα 5 από το κεφ. 9).</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u></p> <p>Προτείνονται από το κεφ. 8 οι εργασίες-δραστηριότητες 1 και 4, που αναπτύσσουν την κριτική σκέψη και προβληματίζουν τους μαθητές/τριες σχετικά με το ζήτημα της ανεξιθρησκίας. Από το κεφ.9 προτείνεται η εργασία δραστηριότητα 2, που μπορεί να συνδυαστεί με την αγωγή του πολίτη.</p> <p>Επιπλέον, στο πλαίσιο της επίτευξης των στόχων και της φιλοσοφίας του Προγράμματος Σπουδών προτείνονται ενδεικτικά οι παρακάτω δραστηριότητες:</p> <p>-Επεξεργασία ιστορικών πηγών, πρωτογενών και δευτερογενών, κατά προτίμηση αντικρουόμενων, οι οποίες φωτίζουν τα αίτια και τις συνέπειες των διωγμών.</p> <p>-Δραστηριότητα δραματοποίησης: Υπόδυση των ρόλων του Ρωμαίου αυτοκράτορα Δέκιου, ενός χριστιανού της εποχής του κι ενός «ανακριτή» με σκοπό την ανακάλυψη των αιτιών των διωγμών και των συνεπειών τους για την αυτοκρατορία.</p> <p>-Συζήτηση για τη σημασία της ανεξιθρησκίας σε μια σύγχρονη κοινωνία</p> <p>-Συζήτηση για τις συνέπειες της θρησκευτικής μισαλλοδοξίας στο παρελθόν και στο παρόν.</p>
---	--

<p>προτείνεται να διδαχτούν στην Ενότητα Ζ: «Παιδεία και Πολιτισμός στο Βυζάντιο»</p>	
<p>Επανάληψη</p>	<p>(1 ώρα)</p>
<p>Ενότητα Γ΄: Το Βυζαντινό κράτος, μια δύναμη που συνεχώς μεγαλώνει (3 διδακτικές ώρες + 1 για το Επαναληπτικό)</p> <p>1. Κεφ. 13^ο: Ο Ιουστινιανός μεταρρυθμίζει τη διοίκηση και τη νομοθεσία (1 ώρα)</p> <p>2. Κεφ. 14^ο: . Οι Δήμοι αναστατώνουν την Κωνσταντινούπολη με τη στάση του “Νίκα”. (1 ώρα)</p> <p>Το Κεφ. 15: Η Αγία Σοφία, ένα αριστούργημα της αρχιτεκτονικής, προτείνεται να διδαχτεί σε στην Ενότητα Ζ: «Παιδεία και Πολιτισμός στο Βυζάντιο»</p> <p>3. Κεφ. 16^ο: . ο Βυζαντινό κράτος μεγαλώνει και φτάνει τα παλιά σύνορα</p>	<p>Η 3^η ενότητα προτείνεται να διδαχτεί σε 3 ώρες με ιδιαίτερη έμφαση στις μεταρρυθμίσεις του Ιουστινιανού, το σημαντικό ιστορικό γεγονός της στάσης του Νίκα και τα ουσιαστικά (θετικά ή αρνητικά) αποτελέσματα της εκστρατείας του Ιουστινιανού</p> <p><u>A. Βιβλίο Μαθητή</u> Προτείνεται να δοθεί έμφαση στα παραθέματα 4 και 6 του βιβλίου, που φωτίζουν μια διαφορετική διάσταση της προσωπικότητας του Ιουστινιανού.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u> Προτείνονται οι δραστηριότητες εργασίες 2 και 3 που καλλιεργούν την κριτική σκέψη των μαθητών/τριών και μπορούν να λάβουν και τη μορφή project με θέμα τη σκιαγράφηση της προσωπικότητας του αυτοκράτορα.</p> <p><u>A. Βιβλίο Μαθητή.</u> Προτείνεται η χρήση του παραθέματος 2 και της συνοδευτικής ερώτησης κρίσεως, ώστε οι μαθητές/τριες να σκιαγραφήσουν την προσωπικότητα της Θεοδώρας και τον ρόλο της στη βασιλεία του Ιουστινιανού.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών.</u> Προτείνεται η εργασία δραστηριότητα 1.</p> <p><u>A. Βιβλίο μαθητή:</u> Προτείνεται να δοθεί η έμφαση στην κριτική θεώρηση της εκστρατείας του Ιουστινιανού και στις</p>

<p>της ρωμαϊκής αυτοκρατορίας. (1 ώρα)</p>	<p>συνέπειές της, θετικές και αρνητικές. Για τον σκοπό αυτό χρήσιμοι είναι οι χάρτες- παραθέματα 2 και 3 καθώς και το κείμενο παράθεμα 4.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u></p> <p>Προτείνονται οι δραστηριότητες- εργασίες 3 και 4, που αφορούν ανάλυση κειμένου και δίνουν τη δυνατότητα εξαγωγής βαθύτερων συμπερασμάτων για την εκστρατεία του Ιουστινιανού από τους/τις μαθητές/τριες.</p>
<p>Επανάληψη</p>	<p>(1 ώρα)</p>
<p>Ενότητα Δ: Το Βυζαντινό κράτος και οι γειτονικοί λαοί (4 διδακτικές ώρες + 1 ώρα για το Επαναληπτικό)</p> <p>1. Κεφ. 17^ο: Οι « γείτονες» των Βυζαντινών & Κεφ. 18^ο: Πέρσες και Άβαροι συμμαχούν εναντίον του Βυζαντίου (1 ώρα)</p>	<p>Η 4^η ενότητα προτείνεται να διδαχτεί σε 4 ώρες. Στην 4^η ενότητα προτείνεται το κεφ. 17 να μη διδαχτεί ξεχωριστά αλλά περιληπτικά, ως εισαγωγή στα επόμενα και σε συνδυασμό με το κεφ. 18 ώστε οι μαθητές/τριες να γνωρίσουν τους λαούς με τους οποίους έρχεται σε επαφή το Βυζάντιο σε αυτή την ενότητα. Στο κεφ. 18, στο οποίο παρατίθεται πληθώρα ιστορικών γεγονότων, προτείνεται να δοθεί έμφαση στις ενέργειες του Ηρακλείου που οδήγησαν στη νίκη των Βυζαντινών απέναντι σε Πέρσες και Αβάρους. Τα κεφ. 21- 22 επίσης προτείνεται να διδαχτούν μαζί με έμφαση κυρίως στις πολιτισμικές και θρησκευτικές στενές σχέσεις των σλαβικών φύλων με το Βυζαντινό κράτος.</p> <p><u>A. Βιβλίο μαθητή</u></p> <p>Στο 17^ο κεφάλαιο προτείνεται να γίνει αναφορά στο παράθεμα 3 και το μάθημα να διδαχτεί μαζί με το 18^ο με έμφαση στις ενέργειες του Ηράκλειου που οδήγησαν στη νίκη των Βυζαντινών επί του συνασπισμού Αβάρων- Περσών. Στο 18^ο μάθημα τα παραθέματα 5 και 6 λειτουργούν συμπληρωματικά στο 17^ο κεφάλαιο.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών.</u></p> <p>Από το 17^ο κεφ. προτείνεται η δραστηριότητα-εργασία 4, που δίνει τη δυνατότητα στους/στις μαθητές/τριες να λειτουργήσουν συναισθητικά τόσο ως προς τους πολιορκημένους όσο και ως προς τους επιτιθέμενους μιας πολιορκίας της εποχής. Η εργασία μπορεί να συνδεθεί και με την τοπική Ιστορία, με κάποια τοπική, θρυλική πολιορκία της</p>

<p>2. Κεφ. 19^ο: Οι Βυζαντινοί και οι Άραβες (1 ώρα)</p>	<p>πόλης των μαθητών/τριών.</p> <p>Από τις δραστηριότητες-εργασίες του κεφ. 18 προτείνονται η 2^η, που ενισχύει τη θρησκευτική ενσυναίσθηση και η 3^η, όπου οι μαθητές/τριες αναλύουν και συγκρίνουν την ποιητική δημιουργία με τα ιστορικά γεγονότα.</p> <p><u>A. Βιβλίο Μαθητή</u></p> <p>Το 19^ο κεφ. μάθημα προτείνεται να διδαχτεί με έμφαση στις πολιτισμικές σχέσεις των Αράβων με τους Βυζαντινούς. Μπορεί να αξιοποιηθεί το παράθεμα 6, όπου οι μαθητές/τριες μπορούν να αναζητήσουν και στοιχεία για τον σύγχρονο αραβικό πολιτισμό και τη σχέση του με τον ελληνικό.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u></p> <p>Προτείνεται η δραστηριότητα 2, που δίνει την ευκαιρία οι μαθητές/τριες να συζητήσουν για τη χρήση των όπλων τότε και σήμερα, η εργασία 5 που αφορά τη συνεργασία και την αλληλεπίδραση μεταξύ των λαών έστω και μετά από πολεμικές συγκρούσεις και κυρίως η δραστηριότητα 6 που μπορεί να αξιοποιηθεί για σύγκριση με τη σημερινή κατάσταση των προσφύγων και των αμάχων.</p> <p>Επίσης, στο πλαίσιο της επίτευξης των στόχων και της φιλοσοφίας του Προγράμματος Σπουδών προτείνονται οι παρακάτω ενδεικτικές δραστηριότητες:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Παρατήρηση και σχολιασμός ψηφιακών χαρτών, όπου εμφανίζεται η εδαφική επέκταση του αραβικού κράτους. -Συζήτηση για τις αιτίες εξάπλωσης των Αράβων και προσδιορισμός των συνεπειών της για τη Βυζαντινή Αυτοκρατορία. -Συζήτηση για τον θρησκευτικό φανατισμό και τις συνέπειές του στο παρελθόν και σήμερα. -Αναζήτηση (σε αντιστοιχία με το παράθεμα 6) αραβικών λέξεων στην ελληνική γλώσσα και διαπίστωση της επίδρασης του αραβικού πολιτισμού ή και αντίστροφα (ενδεικτικά: ζενίθ, ναδύρ, άλγεβρα, αλχημεία, αλκοόλ, ζάρι, ελιξίριο).
---	--

<p>3. Κεφ. 20^ο: Η φύλαξη των ανατολικών συνόρων και οι Ακρίτες (1 ώρα) (προτείνεται να μην διδαχθεί)</p> <p>4. Κεφ. 21^ο: Το Βυζάντιο εκχριστιανίζει τους Σλάβους & Κεφ. 22^ο: Φιλικές σχέσεις και συγκρούσεις με τους Βουλγάρους και τους Ρώσους (1 ώρα)</p>	<p><u>A. Βιβλίο Μαθητή</u> Στο 20^ο κεφ. ο ρόλος των ακριτών μπορεί να διερευνηθεί μέσα από τα δημοτικά τραγούδια, τους θρύλους και τα παραμύθια που σχετίζονται με τους ακρίτες στα παραθέματα 2, 3 και 4.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u> Προτείνονται οι δραστηριότητες- Εργασίες 2 και 4, (στη 2 συσχετίζονται ακριτών οι βυζαντινοί ακρίτες με την αρχαία Ιστορία, ενώ η 4 μπορεί να γίνει αφόρμηση για πολιτιστικό project).</p> <p><u>A. Βιβλίο μαθητή:</u> Τα δύο κεφάλαια μπορούν να διδαχτούν μαζί με έμφαση στους πολιτιστικούς και θρησκευτικούς δεσμούς που διατηρούν οι σλαβικοί λαοί με το Βυζάντιο. Από το κεφ. 21 μπορεί να αξιοποιηθεί/ούν κάποιο/α από τα τρία παραθέματα, που τονίζουν το σημαντικό πολιτιστικό και θρησκευτικό έργο των ιεραποστόλων Κυρίλλου και Μεθοδίου. Από το κεφ. 22 μπορεί να αξιοποιηθεί/ούν κάποιο/α από τα παραθέματα 2, 5 και 6 που αναδεικνύουν τους πολιτισμικούς και θρησκευτικούς δεσμούς των σλαβικών λαών με το Βυζάντιο.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u> Από το κεφ. 21 προτείνονται οι δραστηριότητες 1 και 2 που τονίζουν και αναδεικνύουν το πολιτισμικό έργο του Κυρίλλου και του Μεθοδίου, ενώ από το κεφ. 22 προτείνονται οι δραστηριότητες- εργασίες 2 και 4 που αναδεικνύουν τις πολιτισμικές αναφορές των σλαβικών λαών στο Βυζάντιο και τη σημασία τους.</p>
<p>Επανάληψη (1 ώρα)</p>	<p>Στο πλαίσιο της επίτευξης των στόχων και της φιλοσοφίας του Προγράμματος Σπουδών προτείνεται:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Εντοπισμός στο χάρτη των κρατών της ανατολικής Ευρώπης, με τα οποία ανέπτυξε σχέσεις το Βυζάντιο. -Μελέτη αλφαβητικού πίνακα του κυριλλικού αλφαβήτου και συγκρίσεις με κείμενα σύγχρονων ανατολικών γλωσσών. -Μελέτη χριστιανικών ναών της ανατολικής Ευρώπης, που κατασκευάστηκαν την περίοδο ανάπτυξης σχέσεων με το Βυζάντιο, όπως π.χ. Η Αγία Σοφία του Κιέβου. Σύγκριση με αντίστοιχα

	<p>έργα της βυζαντινής επικράτειας και επισήμανση των ομοιοτήτων που παρατηρούνται.</p> <p>-Εντοπισμός στον χάρτη των κρατών με τα οποία το Βυζάντιο ανέπτυξε εμπορικές σχέσεις και σήμανση των χερσαίων και θαλάσσιων δρόμων που τους συνέδεαν. Συζήτηση για τη σημασία των εμπορικών σχέσεων του Βυζαντίου με άλλους λαούς.</p> <p>-Δημιουργία αντίστοιχων καταλόγων των προϊόντων που διακινούνταν σύμφωνα με πρωτογενείς και δευτερογενείς πηγές.</p> <p>-Συζήτηση για τους τρόπους με τους οποίους το εμπόριο μπορεί να συμβάλει στην ανάπτυξη σχέσεων μεταξύ των λαών και τον εμπλουτισμό των πολιτισμών.</p>
<p>Ενότητα Ε΄ Η μεγάλη ακμή του βυζαντινού κράτους (3 διδακτικές ώρες)</p> <p>1. Κεφ. 24^ο: Η κρίση της Εικονομαχίας διχάζει τους Βυζαντινούς (1 ώρα)</p>	<p>Στην 5^η ενότητα προτείνεται το 25^ο και το 38^ο κεφ. να διδαχτούν μαζί σε μία (1) διδακτική ώρα, καθώς στις σημαντικές παραμέτρους που οδηγούν στην ακμή της αυτοκρατορίας, εντάσσονται τόσο οι μεταρρυθμίσεις που εισήγαγαν οι Μακεδόνες αυτοκράτορες, όσο και η διπλωματία. Τα παραπάνω κεφάλαια θα συνδεθούν και με το κεφ. 23, στο οποίο προτείνεται να δοθεί έμφαση στα μέτρα (νομοθετικά- οικονομικά- διοικητικά- πολιτικά- στρατιωτικά) που έλαβαν οι δύο δυναστείες και ενίσχυσαν την αυτοκρατορία. Το 24^ο κεφ. προτείνεται να διδαχτεί ξεχωριστά, καθώς δίχασε το λαό και δημιούργησε προβλήματα στην ανοδική πορεία της αυτοκρατορίας, γι' αυτό και προτείνεται να προηγηθεί των υπόλοιπων κεφαλαίων (23, 25 και 38), ώστε να μη διασπαστεί η νοηματική ενότητά τους. Το κεφ. 26 προτείνεται να διδαχτεί στην ενότητα Ζ, που αφορά συνολικά την Παιδεία και τον πολιτισμό στο Βυζάντιο. Το κεφ. 27 προτείνεται και αυτό να διδαχτεί σε ξεχωριστή ενότητα με θεματική την καθημερινή ζωή στη Ρώμη και στο Βυζάντιο.</p> <p><u>Α. Βιβλίο Μαθητή</u></p> <p>Στο κεφ. 24 προτείνεται να δοθεί έμφαση στις πολιτικές, οικονομικές, κοινωνικές συνέπειες της θρησκευτικής διαμάχης και στον χειρισμό της από την πολιτική ηγεσία. Προτείνεται να δοθεί έμφαση και στην πολιτική διάσταση της διαμάχης και στις συνέπειές της με τη χρήση κάποιων από τις πηγές των πηγών 1 ως 6 με τις όποιες συνέπειες της. Οι</p>

<p>2. Κεφ. 23^ο: Η νομοθεσία και η διοίκηση εκσυγχρονίζονται (1 ώρα)</p>	<p>μαθητές/τριες μπορούν να συγκρίνουν τις καταστάσεις που υπήρχαν εκείνη την περίοδο το γεγονός με παρόμοιες που παρατηρήθηκαν σε άλλες διαμάχες του παρελθόντος αλλά και του παρόντος.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u></p> <p>Προτείνονται οι δραστηριότητες-εργασίες 1 και 3 που καλλιεργούν την κριτική σκέψη των μαθητών/τριών σχετικά με τα φαινόμενα του θρησκευτικού φανατισμού, της μισαλλοδοξίας και των συνεπειών τους της σε όλα τα επίπεδα της κοινωνικής και πολιτικής ζωής.</p> <p><u>A. Βιβλίο Μαθητή</u></p> <p>Προτείνεται να δοθεί έμφαση συγκριτικά και αθροιστικά στα γενικότερα μέτρα που έλαβαν οι δύο δυναστείες (Ισαυροι και Μακεδόνες αυτοκράτορες), τα οποία και οδήγησαν στη «χρυσή εποχή του Βυζαντίου». Τα παραθέματα πηγές που βοηθούν σε αυτή την κατεύθυνση είναι τα 2, 3, 5 από το 23^ο κεφ.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u></p> <p>Από τις εργασίες του κεφ. 23 προτείνονται οι 1, 2 και 3 που ενισχύουν την κριτική σκέψη των μαθητών και που μπορούν να ενταχθούν σε ένα μεγαλύτερο project ή δραστηριότητα σύγκρισης των μέτρων και του πολιτικού συστήματος των Ισαύρων με άλλα πιο παλιά αλλά και σύγχρονα.</p>
<p>3. Κεφ. 25^ο: Το Βυζάντιο φτάνει στο απόγειο της ακμής του & Κεφ. 38^ο: Η διπλωματία των Βυζαντινών (1 ώρα)</p>	<p><u>A. Βιβλίο Μαθητή</u></p> <p>Προτείνεται να αξιοποιηθούν οι πηγές-παραθέματα 2, 4 του κεφ. 25 και 2, 3, 4 του κεφ. 38 για να διερευνηθούν οι ενέργειες εκείνες της Μακεδονικής δυναστείας που οδήγησαν το Βυζάντιο στο απόγειο της ακμής του. Οι μαθητές/τριες μέσω αυτών μπορούν να κάνουν συγκρίσεις με τα μέτρα που έλαβαν ηγέτες σε άλλες ιστορικές περιόδους, ακόμη και στη σύγχρονη εποχή.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u></p> <p>Από τις εργασίες του κεφ. 25 προτείνονται οι δραστηριότητες 2 και 3, που δίνουν την ευκαιρία για την πραγματοποίηση ενός διαθεματικού project</p>

<p>Τα Κεφ. 26: Η ανάπτυξη των γραμμάτων και η μελέτη των αρχαίων ελλήνων κλασικών & Κεφ. 27: Η καθημερινή ζωή στα χρόνια των Ισαύρων και των Μακεδόνων προτείνεται να διδαχθούν στην Ενότητα Ζ: «Παιδεία και Πολιτισμός στο Βυζάντιο»</p>	<p>(Ιστορία και Αγωγή του Πολίτη), στο οποίο οι μαθητές/τριες θα προβληματισθούν τόσο για την πολιτική κατάσταση της τότε εποχής όσο και για τη σημερινή σχετικά με τις έννοιες της ισονομίας, της ισοπολιτείας και της δικαιοσύνης. Από το κεφ. 38 προτείνεται η εργασία 2.</p>
<p>Ενότητα ΣΤ΄: Το Βυζάντιο παρακμάζει και υποκύπτει σε κατακτητές (8 διδακτικές ώρες + 1 ώρα για το Επαναληπτικό)</p> <p>1. Κεφ. 28^ο: Το κράτος αντιμετωπίζει μεγάλα εσωτερικά προβλήματα & Κεφ. 29^ο: Νέοι εχθροί εμφανίζονται και αποσπούν εδάφη από την αυτοκρατορία (1 ώρα)</p>	<p>Στην 6^η ενότητα προτείνεται να δοθεί έμφαση στα γεγονότα και στις αιτίες που οδήγησαν στη σταδιακή παρακμή και κατάκτηση της αυτοκρατορίας τόσο από τους Σταυροφόρους όσο και τελικά από τους Τούρκους. Τα κεφ. 28 και 29 μπορούν να διδαχτούν μαζί με την έννοια ότι τα εσωτερικά προβλήματα (κεφ. 28) οδήγησαν στην απόσπαση εδαφών με κορύφωση την ήττα στη μάχη του Ματζικέρτ, σημείο καθοριστικό για την αποδυνάμωση της αυτοκρατορίας, στην οποία και προτείνεται να δοθεί έμφαση στο κεφ. 29. Τα κεφ.30β και 32 προτείνεται να ενταχθούν και να αξιοποιηθούν στην ενότητα της Τοπικής Ιστορίας. Τα κεφ. 35 και 36 προτείνεται να διδαχτούν μαζί σε ένα ενιαίο δώρο, με έμφαση κυρίως στις ενέργειες πολιορκημένων και πολιορκητών, που τελικά οδήγησαν στην πτώση της Πόλης.</p> <p><u>A. Βιβλίο Μαθητή</u> Στο κεφ. 28 έμφαση προτείνεται να δοθεί στις αιτίες παρακμής της αυτοκρατορίας που οδήγησαν (στο κεφ. 29) στην ήττα της μάχης του Ματζικέρτ, κομβικό σημείο για την εξάπλωση των Τούρκων στην Ανατολία. Στο κεφ. 29 έμφαση προτείνεται να δοθεί στα αίτια και στα αποτελέσματά της ήττας στο Ματζικέρτ τόσο βραχυπρόθεσμα όσο και μακροπρόθεσμα (οικονομία, πολιτική, διοίκηση). Από τα παραθέματα του κεφ. 28 προτείνεται η χρήση του 4^{ου} (που αναφέρεται στην εργασία 2 του τετραδίου Εργασιών) και η εικόνα 4 , που</p>

<p>2. Κεφ. 30^α: Η τέταρτη σταυροφορία και η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους (2 ώρες)</p>	<p>αναφέρεται στην εργασία 3 του Τετραδίου Εργασιών. Από το κεφ. 29 τα παραθέματα 4, 5 και 6 μπορούν να χρησιμοποιηθούν σε δραστηριότητες-εργασίες που προτείνονται στο Τετράδιο Εργασιών.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u></p> <p>Από το κεφ. 28 προτείνονται οι δραστηριότητες-εργασίες 2 και 3 που καλλιεργούν την κριτική ιστορική σκέψη και ενσυναίσθηση των μαθητών σχετικά με την κοινωνική κατάσταση της εποχής που σταδιακά οδήγησε στην πτώση της αυτοκρατορίας. Από το κεφ. 29 προτείνονται οι εργασίες 2, που οι μαθητές/τριες αναλύουν την πηγή- παράθεμα 5 και λειτουργούν συναισθητικά απέναντι στον Ρωμανό και στον Αλπ Αρσλάν, η εργασία 3 που μπορεί να γίνει και θέμα project σύνδεσης της Ιστορίας με την ποίηση, η εργασία 4 που μπορεί να χρησιμοποιηθεί και σε project με θέμα τη θέση της γυναίκας στη βυζαντινή κοινωνία και τέλος η εργασία 5, όπου οι μαθητές/τριες μέσω της ανάλυσης κειμένου μπορούν να εξάγουν συμπεράσματα για το σχίσμα των Εκκλησιών.</p> <p>Για να υπάρξει μια χρονική συνέχεια των γεγονότων και κατανόηση εκ μέρους των μαθητών/τριών των (εμφανών και βαθύτερων) λόγων για τους οποίους έγιναν οι σταυροφορίες προτείνονται – στο πλαίσιο της επίτευξης των στόχων και της φιλοσοφίας του Προγράμματος Σπουδών- και με τη χρήση της μεθόδου project οι παρακάτω ενδεικτικές δραστηριότητες:</p> <p>-Περιγραφή και σχολιασμός χαρτών στους οποίους αποτυπώνονται οι πορείες των σταυροφόρων και τα κράτη που δημιούργησαν στη Μέση Ανατολή. Δυνατότητα αξιοποίησης του μαθησιακού αντικειμένου «Σταυροφορίες (χάρτες)», στο οποίο παρουσιάζεται ένα διαδραστικό χρονολόγιο-ιστοριογραμμή για την πορεία των τεσσάρων πρώτων Σταυροφοριών (1096-1204) με τη σταδιακή αποτύπωση των αντίστοιχων πορειών σε χάρτη και σχετικού πληροφοριακού υλικού. http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/8975</p> <p>-Διερεύνηση και παρουσίαση από κάθε ομάδα μαθητών των λόγων για τους οποίους πραγματοποιήθηκαν οι Σταυροφορίες, μετά από</p>
--	---

<p>3. Τα Κεφ. 30β: Τα ελληνικά κράτη μετά την Άλωση της Πόλης & Κεφ. 37: Η βυζαντινή Κύπρος (1 ώρα)</p>	<p>μελέτη δευτερογενών ιστορικών πηγών. Δυνατότητα αξιοποίησης του μαθησιακού αντικειμένου «Οι Σταυροφορίες», στο οποίο παρουσιάζονται οι αιτίες, τα πρόσωπα και οι ενέργειές τους και οι συνέπειες των Σταυροφοριών, ενώ παράλληλα αναδεικνύεται το ευρύτερο ιστορικό πλαίσιο της περιόδου. http://photodentro.edu.gr/aggregator/lo/photodentro-lor8521-8805</p> <p><u>A. Βιβλίο μαθητή</u> Προτείνεται στο κεφ. 30^α να δοθεί έμφαση στα γεγονότα και στις σκοπιμότητες που οδήγησαν στην 4^η σταυροφορία καθώς και στις αρνητικές της συνέπειες τόσο για την αυτοκρατορία όσο και για τις σχέσεις Δυτικής και Ανατολικής Εκκλησίας. Προτείνεται να γίνει αναφορά στα ελληνικά κράτη που δημιουργήθηκαν και η σύνδεσή τους με project και δραστηριότητες που συνδέονται με την Τοπική Ιστορία. Προτείνεται η αξιοποίηση των παραθεμάτων 3,4,5 από το κεφ. 30^α καθώς και οι εικόνες από το κεφ. 30β σε συνδυασμό με τις δραστηριότητες του τετραδίου εργασιών.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u> Προτείνεται η αξιοποίηση της εργασίας-δραστηριότητας 2 για την καλλιέργεια της κριτικής ιστορικής σκέψης των μαθητών/τριών. Ακόμα, στο πλαίσιο της επίτευξης των στόχων και της φιλοσοφίας του Προγράμματος Σπουδών, προτείνεται: -Παρακολούθηση και συζήτηση του ιστορικού ντοκιμαντέρ «Ελληνισμός και Δύση: Επεισόδιο:001, Το χρονικό της τέταρτης σταυροφορίας, 0000056095» από το Ιστορικό Αρχείο της ΕΡΤ. http://archive.ert.gr/56095/</p> <p><u>A. Βιβλίο Μαθητή</u> Οι μαθητές/τριες μπορούν να αξιοποιήσουν τις πηγές των κεφ. 30β (1-5) και 37 (1-4). Από το κεφ. 37 προτείνεται οι εκπαιδευτικοί να αξιοποιήσουν την πρώτη παράγραφο και να δοθεί έμφαση στη σημαντική γεωγραφική θέση της Κύπρου τότε και σήμερα. Κατά τη διδασκαλία των Κεφαλαίων αυτών μπορούν να αναδειχθούν και να αξιοποιηθούν (προαιρετικά)</p>
--	---

<p>4. Κεφ. 31^ο: Η ανάκτηση της Πόλης από τον Μιχαήλ Η΄ Παλαιολόγο (1 ώρα)</p>	<p>επίσης θέματα τοπικής Ιστορίας τα οποία ο/η εκπαιδευτικός μπορεί υλοποιήσει διαθεματικά με τη μέθοδο project.</p> <p><u>A. Βιβλίο Μαθητή</u> Προτείνεται η αξιοποίηση των πηγών-παραθεμάτων 3, 4, 5 και η έμφαση στα γεγονότα που οδήγησαν στην ανάκτηση της Πόλης και στις συνέπειές της.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u> Προτείνονται οι δραστηριότητες 1 (που παρωθεί τους/τις μαθητές/τριες στη συνειδητοποίηση της κατάστασης του κράτους μετά την επανάκτηση), και 5, που αξιοποιεί κείμενα-πηγές τα οποία συνδέει με θρύλους και παραδόσεις, ενώ μπορεί και να γίνει αφόρμηση ανάλογου project.</p> <p>Ακόμα, στο πλαίσιο της επίτευξης των στόχων και της φιλοσοφίας του Προγράμματος Σπουδών, ενδεικτικά προτείνονται οι παρακάτω δραστηριότητες:</p> <p>-Παρατήρηση των αλλαγών που προκάλεσε στον χάρτη της περιοχής της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας η Άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Φράγκους. Δυνατότητα αξιοποίησης του μαθησιακού αντικειμένου «Βυζαντινή Αυτοκρατορία 1204-1261: Η διαμόρφωση των συνόρων», στο οποίο παρουσιάζονται οι αλλαγές των συνόρων μετά την κατάκτηση της Κωνσταντινούπολης από τους Λατίνους, το 1204, μέχρι την ανάκτησή της, το 1261, με τη χρήση διαδραστικού χάρτη. http://photodentro.edu.gr/lor/r/8521/9128</p>
<p>Κεφ. 32: Η Θεσσαλονίκη γνωρίζει μεγάλη ακμή (προτείνεται να μην διδαχθεί)</p>	<p>Προτείνεται να αξιοποιηθεί το υλικό του μαθήματος για όσους/ες εκπαιδευτικούς ενδιαφέρονται να υλοποιήσουν σχέδιο εργασίας για την Ιστορία του τόπου τους.</p>
<p>5. Κεφ. 33^ο: Οι Οθωμανοί Τούρκοι κατακτούν βυζαντινά εδάφη (1 διδακτική ώρα)</p>	<p><u>A. Βιβλίο Μαθητή</u> Προτείνεται να δοθεί έμφαση στις αιτίες της γρήγορης επέκτασης των Οθωμανών, στα αποτελέσματα της σύγκρουσης Μογγόλων -</p>

<p>6. Κεφ. 34^ο: Ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος προσπαθεί να διαφυλάξει την πρωτεύουσα (1 ώρα)</p>	<p>Οθωμανών και στη σταδιακή απομόνωση και συρρίκνωση του βυζαντινού κράτους. Τα παραθέματα 5 και 6 προτείνεται να χρησιμοποιηθούν για τη συνειδητοποίηση της κατάστασης της Πόλης, ενώ το παράθεμα 2 για τη μαχητικότητα και τη σύνθεση του Οθωμανικού στρατού.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u></p> <p>Προτείνονται η εργασία 1 (για να κατανοήσουν οι μαθητές/τριες τη δυσχερή θέση της Πόλης) και η εργασία 2 (παραλληλίζοντας με την κατάσταση των κατακτημένων και των θυμάτων πολέμου και στη σημερινή εποχή).</p> <p><u>A. Βιβλίο Μαθητή.</u></p> <p>Προτείνεται η έμφαση στις ενέργειες και στις δυσκολίες που συνάντησε ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος στην προσπάθειά του να σώσει την Πόλη. Οι μαθητές/τριες μπορούν να κρίνουν τις ενέργειες του αυτοκράτορα αξιοποιώντας τις πηγές-παραθέματα 4 και 5, ώστε να συνειδητοποιήσουν την κατάσταση που συνάντησε ο Κωνσταντίνος Παλαιολόγος στην Πόλη ενώ μέσα από τον σχολιασμό και την κατανόηση του περιεχόμενου των όρων «ενωτικοί» και «ανθενωτικοί», να συζητήσουν για τις ευρύτερες διαστάσεις και συνέπειες της θρησκευτικής αντιπαράθεσης των δύο μερίδων. Τέλος, είναι σημαντικό οι μαθητές/τριες να διερευνήσουν τους παράγοντες που οδήγησαν αφενός στην αποδυνάμωση του βυζαντινού κράτους και αφετέρου στην ενίσχυση του οθωμανικού.</p> <p>Για την επίτευξη των ανωτέρω στόχων –στο πλαίσιο του Προγράμματος Σπουδών- προτείνονται οι παρακάτω ενδεικτικές δραστηριότητες:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Μελέτη πρωτογενών και δευτερογενών πηγών οι οποίες φωτίζουν τις σημασίες των εννοιών «ενωτικός» και «ανθενωτικός». Δημιουργία εννοιολογικού χάρτη. -Παιχνίδι ρόλων: Ένας ενωτικός και ένας ανθενωτικός αντιπαρατίθενται με επιχειρήματα πάνω στα ζητήματα της Ένωσης των Εκκλησιών και την τύχη της Βυζαντινής Αυτοκρατορίας. <p><u>B. Τετράδιο εργασιών.</u></p>
---	---

7. Κεφ. 35°: Οι Τούρκοι πολιορκούν την Κωνσταντινούπολη & Κεφ. 36°: Η άλωση της Κωνσταντινούπολης από τους Τούρκους (1 ώρα)

Προτείνονται οι εργασίες 1, 2 και 5 που μπορούν να χρησιμοποιηθούν συνδυαστικά από τους/τις μαθητές/τριες, για να αποδώσουν την κατάσταση της Πόλης και τις ενέργειες που έκανε ο αυτοκράτορας για να αντιμετωπίσει όλες τις προκλήσεις.

A. Βιβλίο Μαθητή

Προτείνεται να διδαχτούν τα κεφάλαια μαζί και να δοθεί έμφαση στις ενέργειες και αντενέργειες αμυνόμενων και επιτιθέμενων που τελικά οδήγησαν στην πτώση της Πόλης στους Τούρκους. Έμφαση μπορεί να δοθεί και στην ψυχολογία και το ηθικό των συμμετεχόντων μετά από κάθε ενέργεια και στον ρόλο της στην έκβαση της πολιορκίας. Έμφαση επίσης προτείνεται να δοθεί και στα μακροχρόνια αποτελέσματα της πτώσης της Πόλης στη διαμόρφωση και παγίωση της Οθωμανικής αυτοκρατορίας αλλά και στη διαμόρφωση της Ελληνικής και Τουρκικής εθνικής συνείδησης. Αφορμή για ανάλυση αλλά και για διαθεματικό project μπορούν να αποτελέσουν και οι μύθοι, οι θρύλοι και οι παραδόσεις που συνοδεύουν την πτώση της Πόλης τόσο από την πλευρά των Ελλήνων όσο και από των Τούρκων, και πώς αυτές διαμόρφωσαν ή διαμορφώνουν και επηρεάζουν ακόμη την εθνική συνείδηση αλλά και τις αντιλήψεις καθενός από τους δύο λαούς για τον άλλο. Μέσα από παιχνίδια ρόλων και δραματοποίηση οι μαθητές/τριες μπορούν να αξιοποιήσουν τα παραθέματα- πηγές 3, 5 του κεφ. 35 και 4, 5, 6 του κεφ. 36. Οι φωτογραφίες- πηγές 6 (κεφ. 35) και 1,3, 5 μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την ανάλυση της πολιορκίας σε συνδυασμό με διαδραστικό υλικό, βίντεο και χάρτες από το διαδίκτυο.

B. Τετράδιο Εργασιών

Από τις εργασίες- δραστηριότητες του κεφ. 35 προτείνεται η 5, όπου οι μαθητές/τριες αναδιηγούνται την πολιορκία μέσα από τα μάτια ενός σύγχρονου ανταποκριτή. Από το κεφ. 36 προτείνονται οι εργασίες 2 και 5, που μπορούν να αποτελέσουν αφορμή για ομαδικά project με θέμα τη λαϊκή αφήγηση, τους μύθους, τους θρύλους και

	<p>τις παραδόσεις σχετικά με την πτώση της Πόλης. Επιπλέον, στο πλαίσιο της επίτευξης των στόχων και της φιλοσοφίας του Προγράμματος Σπουδών προτείνονται κάποιες ακόμα ενδεικτικές δραστηριότητες όπως:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Μελέτη και ο σχολιασμός ψηφιακού χάρτη στον οποίο αποτυπώνεται η οθωμανική εξάπλωση τον 14^ο και 15^ο αιώνα. -Δημιουργία και ο υπομνηματισμός χάρτη στον οποίο σημειώνονται οι οθωμανικές κατακτήσεις, οι οθωμανικές πρωτεύουσες και οι σημαντικές πόλεις της περιόδου με τη χρονολογία της κατάκτησής τους. -Μελέτη και ο σχολιασμός χάρτη όπου αποτυπώνεται η Βυζαντινή και η Οθωμανική Αυτοκρατορία τις παραμονές της Άλωσης. -Συμπλήρωση φύλλου εργασίας με σύντομα αποσπάσματα από οθωμανικές και βυζαντινές πηγές για να προκύψουν και να συζητηθούν/εξηγηθούν οι διαφορετικές οπτικές. -Συλλογή εικόνων με αναπαραστάσεις της Άλωσης της Κωνσταντινούπολης από τους Οθωμανούς. Ο υπομνηματισμός τους προτείνεται να περιλαμβάνει: α) τον δημιουργό, β) το θέμα, γ) το καλλιτεχνικό είδος, δ) τον χρόνο και τον τόπο κατασκευής και ε) σύντομη περιγραφή. -Δημιουργία ψηφιακής συλλογής υλικών τεκμηρίων και γραπτών δευτερογενών πηγών με τίτλο «Η Άλωση με τα μάτια κατοπινών». -Συλλογή, η μελέτη και η δραματοποιημένη παρουσίαση «θρήνων» για την Άλωση. -Συζήτηση για τη σημασία που είχε η Άλωση για τους ανθρώπους μεταγενέστερων εποχών.
<p>Επανάληψη (1 ώρα)</p>	<p><u>Τετράδιο Εργασιών</u> Προτείνεται να αξιοποιηθούν οι εργασίες 3,4,5,6 και 8 (σ. 53,54 και 55) από το «Γενικό Επαναληπτικό».</p>
<p>Ενότητα Ζ: Παιδεία και Πολιτισμός στο Βυζάντιο (7 διδακτικές ώρες +1 ώρα για το Επαναληπτικό)</p>	<p>Προτείνεται η δημιουργία μίας νέας Ενότητας, με τον τίτλο: Παιδεία και Πολιτισμός στο Βυζάντιο, στην οποία θα ανήκουν τα κεφ. 12, 41, 26, 42, 40, 15, και 39, τα οποία αναφέρονται σε θέματα αγωγής και εκπαίδευσης, στη Βυζαντινή τέχνη, στη θέση της γυναίκας στην κοινωνία.</p>

<p>1. Κεφ. 12^ο: Η εκπαίδευση στο Βυζάντιο</p> <p>2. Κεφ. 41^ο: Η Παιδεία στο Βυζάντιο</p> <p>3. Κεφ. 26. Η ανάπτυξη των γραμμάτων και η μελέτη των αρχαίων ελληνών κλασικών (2 ώρες)</p>	<p><u>A. Βιβλίο μαθητή</u> Οι μαθητές/τριες, μελετώντας τα κεφ. 12, 41, 26 και τις πηγές (5 και 7 του κεφ 12), (3 και 5 του κεφ. 41), (3 και 4 του κεφ. 26), μπορούν να διαμορφώσουν μια συνολική εικόνα για την παιδεία στο Βυζάντιο από τα πρώτα χρόνια μέχρι και μετά την Άλωση. Μπορούν να εργαστούν για το project σε ομάδες και να παρουσιάσουν τα αποτελέσματα της έρευνάς τους στην ολομέλεια του τμήματος .</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών.</u> Οι μαθητές/τριες στην προσπάθειά τους να μελετήσουν διαχρονικά την παιδεία στο Βυζάντιο προτείνεται να αξιοποιήσουν τις εργασίες 3 και 4 του κεφ.12, 2 του κεφ. 41, 1 του κεφ.26, που μπορούν να ενταχθούν στην έρευνά τους. Επιπλέον, στο πλαίσιο της επίτευξης των στόχων και της φιλοσοφίας του Προγράμματος Σπουδών προτείνονται κάποιες ακόμα ενδεικτικές δραστηριότητες όπως: -Συζήτηση στην τάξη για τους λόγους για τους οποίους επικράτησε η ελληνική γλώσσα στο Βυζάντιο. -Μελέτη πηγών της βυζαντινής γραμματείας στις οποίες αναγνωρίζεται η παιδευτική αξία αρχαίων ελληνικών κειμένων (π.χ. η αντιπαράθεση της περίπτωσης του Ιουλιανού από τη μια πλευρά, ο οποίος απαγορεύει σε χριστιανούς να διδάσκουν αρχαία ελληνικά κείμενα, με το παράδειγμα του Μ. Βασιλείου, ο οποίος παραινεί τους νέους να τα μελετούν, επειδή έχουν μεγάλη ηθική αξία. Επίσης, αξιοποίηση της πραγματείας του Γρηγορίου Ναζιανζηνού «Τίνος το ελληνίζει;»). Συζήτηση. -Επεξεργασία ιστορικών πηγών με βάση ερωτήματα που αφορούν στην αντινομία μεταξύ της εκκλησιαστικής και της ουμανιστικής εκπαίδευσης, η οποία βασίζεται στην ελληνική πνευματική παράδοση. [Ενδεικτικά: διατάγματα του Ιουστινιανού για το κλείσιμο της Ακαδημίας της Αθήνας (529 μ.Χ) / αποφάσεις της εν Τρούλω συνόδου (692 μ.Χ) / η περίπτωση του Λέοντα του Μαθηματικού και ο ανταγωνισμός μεταξύ του αυτοκράτορα Θεόφιλου και του χαλίφη Μαμουν για το ποιο κράτος θα τον πάρει (9^{ος} αιώνας) / Φώτιος / Αρέθας / Κωνσταντίνος Ζ΄ Πορφυρο-</p>
--	---

<p>4. Κεφ. 42^ο: Η γλώσσα των Βυζαντινών (1 ώρα) (προτείνεται η απλή ανάγνωση του κειμένου)</p>	<p>γέννητος και Μαγναύρα (9^ο αιώνας) / Μιχαήλ Ψελλός (11^ο αιώνας) / ο λόγιος Ιωάννης Ιταλός και η καταδίκη του για ειδωλολατρία / συγκρότηση οργανωμένης δευτεροβάθμιας εκκλησιαστικής εκπαίδευσης τον 12^ο αιώνα].</p> <p><u>A. Βιβλίο μαθητή</u> Οι μαθητές/τριες προτείνεται να μελετήσουν χωρισμένοι/ες σε ομάδες τις πληροφορίες του μαθήματος και ν' αναζητήσουν λέξεις, εκφράσεις, ποιήματα, παροιμίες και άλλα στοιχεία της σύγχρονης ελληνικής γλώσσας που προέρχονται ή που έχουν αναφορά στη γλώσσα που χρησιμοποιούσαν οι Βυζαντινοί.</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών.</u> Οι μαθητές/τριες στην έρευνά τους για τη σύγκριση της σύγχρονης νεοελληνικής γλώσσας με τη Βυζαντινή προτείνεται να αξιοποιήσουν τις εργασίες 2 (κεφ. 42).</p>
<p>5. Κεφ. 40^ο: Η βυζαντινή τέχνη & Κεφ. 15^ο: Ένα αριστούργημα της αρχιτεκτονικής, η Αγία Σοφία (1 ώρα)</p>	<p><u>A. Βιβλίο μαθητή</u> Οι μαθητές/τριες προτείνεται να ερευνήσουν χωρισμένοι/ες σε ομάδες ως μία ενότητα τη βυζαντινή τέχνη και τις μορφές έκφρασής της, μελετώντας τις πληροφορίες και τις πηγές των κεφ. 40 και 15 και ιδιαίτερα τις πηγές 1-6 του κεφ. 40 και 2-3 του κεφ. 15. Μπορούν επίσης να συμπεριλάβουν και εξωτερικές πηγές (εικονική περιήγηση στην Αγία Σοφία, βίντεο, εικόνες, ψηφιδωτά) και να παρουσιάσουν στην ολομέλεια του τμήματος την εξέλιξη της βυζαντινής τέχνης με αποκορύφωμα την Αγία Σοφία και τα ψηφιδωτά στις βυζαντινές εκκλησίες στη Ραβέννα της Ιταλίας (πχ. Άγιος Απολλινάριος).</p> <p><u>B. Τετράδιο Εργασιών</u> Οι μαθητές/τριες προτείνεται στην έρευνά τους σχετικά με τη βυζαντινή τέχνη ν' αξιοποιήσουν τις εργασίες 5 από το κεφ. 40 και 2 από το κεφ. 15. Η έρευνά τους αυτή μπορεί να συνδυαστεί και με την τοπική Ιστορία.</p>

6. Κεφ. 39^ο:. Η γυναίκα στη βυζαντινή κοινωνία
(1 ώρα)

7. Η καθημερινή ζωή στη Ρώμη και στο Βυζάντιο: Κεφ. 4^ο: Η καθημερινή ζωή στην αρχαία Ρώμη & Κεφ. 11^ο: Η καθημερινή ζωή στο Βυζάντιο & Κεφ. 27^ο: Η καθημερινή ζωή στα χρόνια των Ισαύρων και των Μακεδόνων
(2 διδακτικές ώρες)

A. Βιβλίο μαθητή

Στο μάθημα προτείνεται οι μαθητές/τριες να μελετήσουν χωρισμένοι/ες σε ομάδες τις και να παρουσιάσουν τη θέση της γυναίκας στη βυζαντινή κοινωνία.

B. Τετράδιο Εργασιών

Με την εργασία 4 οι μαθητές/τριες προτείνεται να συγκρίνουν τη θέση της γυναίκας στη βυζαντινή κοινωνία με τη σημερινή περίοδο.

Προτείνεται οι μαθητές/τριες να ερευνήσουν ως μία ενότητα τα κεφ. 4, 11 και 27, τα οποία αναδεικνύουν πτυχές της καθημερινής ζωής στην εποχή των ρωμαϊκών και των βυζαντινών χρόνων. Η καθημερινή ζωή αποτελεί μία σημαντική πτυχή στη μοντέρνα θεώρηση της Ιστορίας, η οποία δεν εξαντλείται στην εξιστόρηση των μεγάλων ιστορικών γεγονότων ή προσωπικοτήτων αλλά απεναντίας εστιάζει και στα «ασήμαντα» γεγονότα της καθημερινότητας των απλών ανθρώπων, στις επιθυμίες και στους φόβους τους, στις αναγκαιότητες της καθημερινής ζωής, κλπ. Οι μαθητές/τριες να μελετήσουν διαχρονικά την καθημερινή ζωή των κατοίκων της ρωμαϊκής και βυζαντινής κοινωνίας. Οι θεματικές μπορούν να ποικίλουν: διατροφή, επαγγέλματα, διασκέδαση, θέση της γυναίκας ή των παιδιών, συνθήκες ζωής των ισχυρών και των αδύναμων.

A. Βιβλίο Μαθητή

Οι μαθητές/τριες μπορούν να αξιοποιήσουν τις πηγές/ παραθέματα 1 - 5.3 του κεφ. 4, ώστε σε συνδυασμό με τις πληροφορίες του μαθήματος να ανασυνθέσουν την καθημερινή ζωή στην αρχαία Ρώμη. Το ίδιο μπορούν να κάνουν και στο κεφ. 11, με τη βοήθεια των πληροφοριών και των πηγών 1 - 3, και στη συνέχεια να συγκρίνουν την καθημερινή ζωή στην αρχαία Ρώμη και στην πρωτεύουσα του Βυζαντίου. Η προσέγγιση αυτή μπορεί να συνεχιστεί και στο κεφ. 27. Τα συμπεράσματα των προηγούμενων μαθημάτων προτείνεται να συγκριθούν με αυτά του μαθήματος της ζωής στα χρόνια των Ισαύρων και των Μακεδόνων και να αξιοποιηθούν οι πηγές 1,2,3 για να γίνει αντιληπτή

	<p>η ιστορική συνέχεια της καθημερινότητας των ανθρώπων.</p> <p><u>Β. Τετράδιο Εργασιών</u></p> <p>Προτείνεται η εργασία- δραστηριότητα 4 του κεφ. 4, και η 2 από το κεφ. 11, ενώ από το κεφ. 27 η 2, ώστε οι μαθητές/τριες να συγκρίνουν την καθημερινή ζωή τότε και σήμερα. Οι εργασίες 3 και 4 του κεφ. 27 μπορούν να αξιοποιηθούν σε project τοπικής Ιστορίας.</p>
<p>Επανάληψη (1 ώρα)</p>	
<p>Σύνολο διδακτικών ωρών 38.</p> <p>[33 ώρες για τα επιμέρους <u>Κεφάλαια</u> + 5 ώρες για τα <u>Επαναληπτικά</u>]</p>	

Προτείνεται η υλοποίηση Σχεδίου Εργασίας διάρκειας 4 ωρών με θέμα: «Πρόσκληση σε Βυζαντινό Γεύμα», βλ. Παράρτημα